

*Юлія Гамарко,
студентка IV курсу історичного факультету
(науковий керівник: к. ф. н. В. М. Слюсар)*

Формування субкультури польської національної меншини Житомирщини (соціально-історичний аспект)

Субкультура сучасних соціально-етнічних спільнот формується на основі історичного розвитку і взаємодії українського етносу з національними меншинами. Це обумовлює необхідність міждисциплінарного підходу до розгляду цієї проблеми. Проаналізуємо соціальний аспект культурної діяльності польської національної меншини на Житомирщині в історичній перспективі. Багато століть на території сучасної України проживає польська етнічна спільнота. Історія її появи та розселення в Україні сягає сивої давнини. Літописи свідчать, що в 1031 році, через рік після смерті короля Болеслава, у землі лядській почався заколот, на придушення якого зі своїми дружинами виступили українські князі: stolний Київський Ярослав Мудрий і Мстислав. Після його приборкання Ярослав Мудрий привів в Україну полонених поляків.

Нові хвилі переселенців, які почали з'являтися в Україні з середини XIX століття, розселилися в основному в її правобережній частині. Так, на Волині, на початку XX століття кількість вихідців із губерній привіслинського краю становила 89 943 особи, або 44,7 відсотка тих, хто народився поза межами Волинської губернії. Майже однакова статева рівність серед переселенців свідчить про сімейний характер міграційного процесу. У більшості своїй це були селяни. На початку XX століття у Волинській губернії поляки щодо всього населення губернії становили лише 6,16 %. Після українців і євреїв вони були третьою за чисельністю етнічною групою на Волині.

Польський міграційний рух на Волинь здійснювався із заходу на схід, при цьому дуже чітко простежується головний стратегічний напрямок міграції вздовж головних торговельних шляхів, які забезпечували мігрантам безперервне військове та економічне сполучення з метрополією.

На основі аналізу документів визначимо основні сфери зайнятості поляків. Серед правлячого державно-адміністративного апарату губернії (чиновників, суддів, поліцейських) було 346 (з 869) представників цієї національності. У медицині — 385 (з 550). У приватній юридичній діяльності - 92 (з 152) - перше місце. Найбільше поляків - 2 087 (з 4 484) - було серед тих, хто жив за рахунок прибутків із капіталу, нерухомості, на кошти батьків і родичів. 362 (153) поляки були викладачами і вихователями. 54,68% поляків, які проживали в повітах губернії, були селянами. Значна частина з них була зайнята в переробних галузях і становила до 70-90 % тих, хто тут працював. 21 549 (86 010) поляків займалися землеробством. 11688 (15492) осіб були слугами і наймитами, 629 (683) осіб займалися тваринництвом, і за своєю чисельністю в цих галузях вони посідали друге місце після українського населення. Таким чином, польська людність Волині завдяки своєму досить високому рівню освіти й професійної підготовки не поступалася іншим етнічним групам.

Формування субкультури національної меншини залежить передусім від можливостей спілкуватися рідною мовою. В описах таємних справ канцелярії волинського губернатора за 1860-1865 рр. знаходимо документи, які підтверджують прагнення російської адміністрації викоринити польський вплив в Україні, зокрема на Волині, шляхом русифікації краю. Римо-католицькому духовенству було заборонено відкривати школи, викладати, вчити дітей початкової освіти польською мовою. Заборонялося користуватися польськими книгами, газетами, їх друкування і продаж на території краю. Велася боротьба проти проникнення в Україну творів польського друку, спілкування з польськими емігрантами за кордоном.

Політика царату в культурному житті щодо польської національної меншини на Волині в досліджуваний період ґрунтувалася на шовіністичних принципах. Польське повстання 1863 р. дало привід російському урядові накласти остаточну заборону на будь-який вияв польськості в краї, зокрема у сфері освіти. Після 1863 р. були закриті католицькі парафіяльні школи, де навчали дітей початкової грамоті. Зокрема, у Житомирському повіті такі школи були ліквідовані в Івниці, Кодні, Коростишеві, Краснополі, Ліщині, Павлинові, Стецькові, Чуднові, Янушполі та в інших місцевостях губернії. Наприкінці XIX ст. поляки за рівнем грамотності серед національних меншин посідали останнє місце - усього 25,53%; відповідно грамотних серед чехів було 59,03%, росіян - 37,80%, німців - 37,01%, євреїв - 32,63%. Перепис 1897 р. засвідчив також високий рівень русифікації польського населення губернії. Так, серед поляків 17,52 % отримували освіту російською мовою, що складало більше 2/3 усіх грамотних.

Незважаючи на те, що російське самодержавство вдалося до обмежувальних законів щодо польського шкільництва, поляки в умовах тотальної русифікації відкривали в західних губерніях підпільні школи (у м. Людви́полі Рівненського повіту, м. Шепетівці, у с. Брикулі Заславського повіту та інших населених пунктах Волинської губернії). Боротьба поляків за Національну школу сприяла тому, що серед письменного населення Волині поляки переважали українців за цим показником майже в три рази. Підсумовуючи викладене, відзначимо, що польське населення відзначалося і високою національною свідомістю і усіляко боролосся з політикою русифікації, насильницької асиміляції, здійснюваної царатом в Україні.

Польська громада України як одна з найчисленніших викликає Тривалий і цілком закономірний інтерес науковців протягом, принаймні, Останніх півтора століття. Територіально польське населення України Представлене компактними етнічними утвореннями переважно в правобережній Частині держави та дисперсними - фактично на всій території нашої держави.

Після проголошення незалежності в Україні активізувалася діяльність Польських громад і особливо в Житомирі та області. Достеменно невідома Ількість польських громад на Житомирщині, Але, за неофіційними даними, їх •Лінується близько 40. На сучасному етапі діяльність польських громад хереджена на дослідженні польського населення в різні часи, видання газет та КЮписів польською мовою, проведення концертів та святкування дня

незалежності Польщі. Діяльність польської громади з кожним роком стає все більш активнішою та про діяльність товариств буде знати більша кількість населення польського походження.